

*УРБАНИЗАЦІЯ. ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ УРБОЕКОЛОГІЇ

1. Урбанізація. Фактори урбанізації
2. Навколишнє середовище міста
3. Урбогеосоціосистема та її компоненти
4. Урбоекологія як наука

- * Категорії міст в Україні
  - * до 50 000 чоловік - малі,
  - * від 50 000 до 100 000 - середні,
  - * від 100 000 до 250 000 - великі,
  - * від 250 000 до 500 000 і від 500 000 до 1 000 000 - великі,
  - * понад 1 000 000 чоловік - найбільші.

* 1. Урбанізація. Фактори урбанізації

- * 1949 р. Європейська конференція по статистиці, що проходила під егідою ООН у Празі
- * *вважати містом компактне поселення з мінімальною чисельністю населення 2000 чоловік, причому при числі жителів менш 10 000 чоловік частка зайнятого в сільському господарстві населення не перевищує 25% від загальної чисельності.*

*Таблиця Критерії чисельності населення для виділення міст в різних країнах (за Beaujeu-Lafitte, Garnier, Chabat)

Країни	Мінімальна чисельність населення прийнята для визначення статусу міста, чоловік	Додаткові критерії
Данія	250	
Ісландія	300	
Канада, Малайзія, Шотландія	1000	
Ірландія	1500	
Аргентина, Португалія, Франція, Німеччина, Чехія, Словенія	2000	
США, Таїланд	2500	
Південна Корея	4000	
Індія, Туреччина, Грузія, Туркменістан	5000	Менш 25% населення міста в Грузії і 33% в Туркменістані зайняті в сільському господарстві
Україна, Молдова, Греція, Іспанія	10 000	Менш 50% населення міста в Україні і Молдові зайняті в сільському господарстві
Російська Федерація	12 000	Менш 50% населення міста зайняті в сільському господарстві
Ізраїль, Болівія, Бразилія, Коста-Ріка, Еквадор, Сальвадор, Гаїті, Гондурас, Нікарагуа	Кількісний критерій не застосовується	Містом вважається центр не сільськогосподарського виробництва і послуг
Англія і Уельс, Болгарія, Угорщина, Нова Зеландія, Норвегія, Парагвай, Польща, Румунія, Фінляндія, Швеція, ЮАР, Японія	Статус міста визначається законодавчо	У Фінляндії менш 50% населення міста зайнято в сільському господарстві

*Сутність урбанізації

- * Виникнення й постійне збільшення площі й чисельності населення міст, надання сільськими населеним пунктам міських ознак, підвищення ролі міст у соціально-економічному розвитку суспільства, формування міського населення, що веде специфічний міський спосіб життя, а також формування «міських» популяцій рослин і тварин це основні ознаки процесу *урбанізації* (від лат. *urbanus* – міський).
- * *Показник урбанізації країни або регіону - це частка населення, що проживає в містах.*
- * Великобританія (92%)
- * Кувейт (91%),
- * Ізраїль (90%),
- * Австралія (85%), Швеція (83%).

- **Помилкової урбанізації*": частка міського населення швидко росте, але ступінь урбанізації не збільшується, оскільки мігранти із сільської місцевості довго зберігають колишній уклад життя в "поясах убогості" на окраїнах міст.
- *У США поширення міського укладу супроводжується зниженням частки населення, що проживає в містах. Тому можна зробити висновок, що міським вважається населення, що веде особливий - міський - спосіб життя.

- * Термін "навколишнє середовище" (англ. *environment*, нім. *Umwelt*, тобто зовнішній мир, укр. *довкілля*) прийнято застосовувати тільки по відношенню до людини або людського суспільства
- * *Навколишнє середовище міста* (синоніми – *міське середовище, урбанізоване середовище*) – це частина географічної оболонки (глобального середовища людини й всіх інших живих організмів), обмежена територія, яка зайнята містом, його передмістям і пов'язаними з ними інженерними та транспортними спорудами.

* 2 Навколишнє середовище міста

- * Міське середовище включає **природні й штучні компоненти**, а також людей і їх соціальні групи.
- * *Природні компоненти* представлені фізичними тілами й полями, що є об'єктами *фізичного середовища*, і живими організмами, що є об'єктами *біотичного середовища* існування.
- * У свою чергу, *фізичне середовище* поділяється на **повітряне, водне, геологічне середовище**. Фізичне середовище також називається *абіотичним*.

- * **Штучні компоненти** – це фізичні або духовні об'єкти: предмети, засоби й результати діяльності людини:
- * житлові, виробничі, ділові й культові будинки, різні споруди, системи комунікацій і життєзабезпечення, знаряддя виробництва і предмети домашнього побуту, технічні засоби пересування, енергоносії й харчові продукти, а також відходи виробництва й життєдіяльності людей (об'єкти *штучного техногенного середовища*) та
- * об'єкти *духовно-культурного середовища* :
- * результати прояву людського духу, як виражені в матеріальній формі (книги, твори живопису, музика, скульптури, архітектура, драматургія, фото-, кінематографія тощо), так і не існуючі в речовинній формі (ідеї, знаки).

*люди, які об'єднуються в вікові, статеві, психологічні, соціальні, професійні й етнокультурні групи, також є компонентами міського середовища і утворюють соціально-психологічне середовище існування.

*Міське середовище поділяється на:

* (1) фізичне (абіотичне),

* (2) біотичне,

* (3) штучно технічне,

* (4) штучно духовно-культурне

* (5) соціально-психологічне середовища .

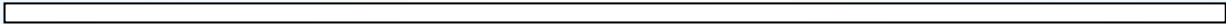
Будівлі - Дороги

**Рослини – Тварини
- Мікроорганізми**

**Ґрунт – Вода -
Повітря**

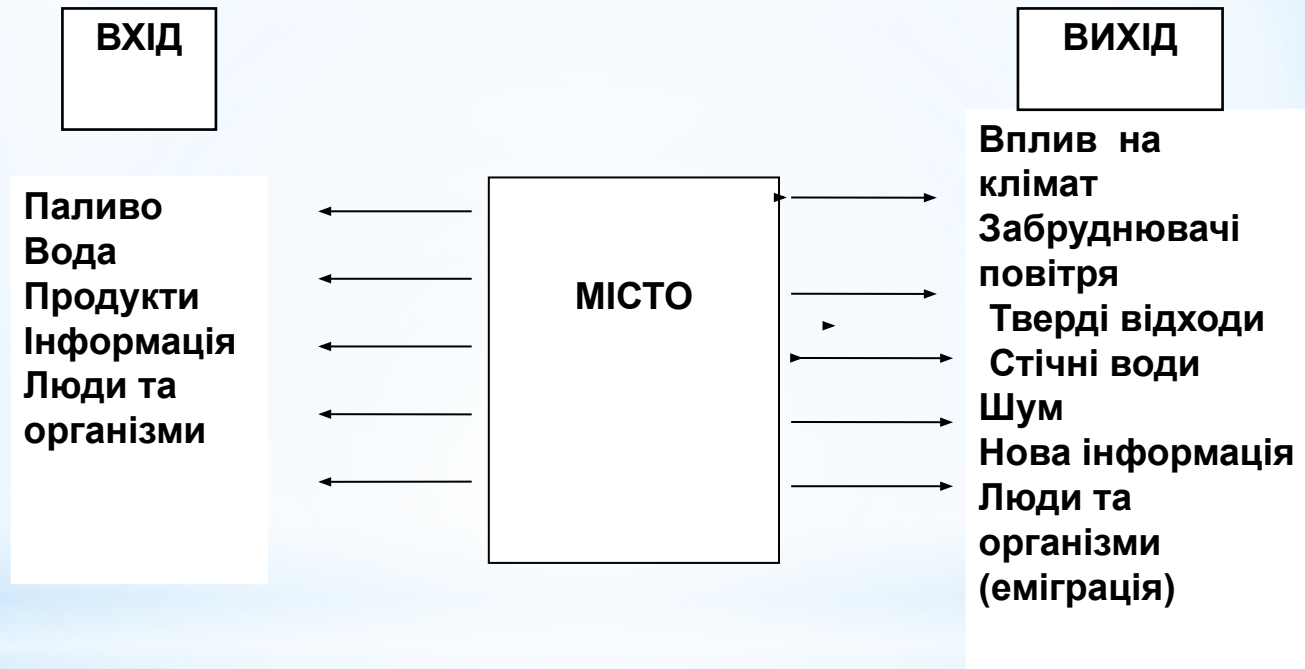

- * Місто займає певну частину земної поверхні, має в своєму складі популяцію людей з високим показником щільності, виробничий комплекс, інфраструктуру й специфічне природне, штучне й соціально-культурне середовища і, таким чином, представляє урбогеосоціосистему, або, скорочено, *урбосистему* .
- * Природна підсистема урбогеосоціосистеми, через яку місто "вмонтований" у структуру біогеоценотичного покриву Землі й через яку воно зберігає зв'язки з біосферою, називається *урбоекосистемою*.
- * Соціальний блок у такій системі виконує системоутворюючу й керуючу функції.
- * Міста є відкритими системами, елементи яких пов'язані між собою й із своїм зовнішнім середовищем потоками енергії, речовини й інформації

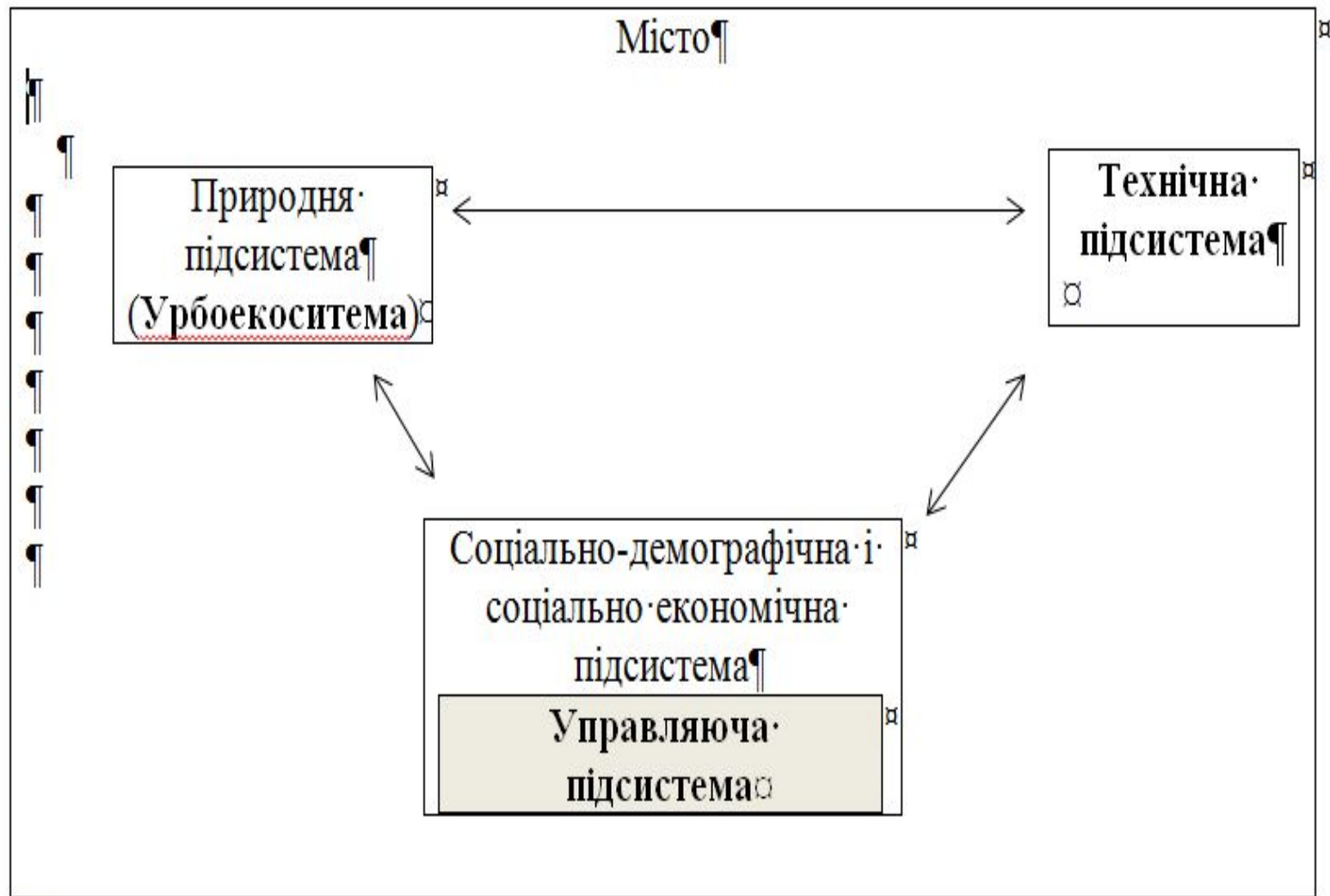
* 3. Урбогеосоціосистема та її КОМПОНЕНТИ

* Місто формується на основі **природної екосистеми**, що змінюється й функціонує під впливом **техногенних і соціальних факторів**. До **техногенних факторів** належать архітектурно-планувальне рішення міст, промислове виробництво, транспортні потоки й інші види господарської діяльності. До **соціальних** - керування функціонуванням міського комплексу через органи влади й засобу масової інформації, демографічні процеси тощо.

Місто як відкрита система – об'єкт екологічного дослідження

Місто як урбогеосоціосистема

- * Таким чином, місто це комплексна система, до складу якої входить:
- * урбоекосистема, т. е видозмінена під впливом людини природна екосистема міської території;
- * соціальна підсистема, тобто функціонально диференційована сукупність людей, або соціосфера міста;
- * промисловий комплекс або техносфера міста.

*Урбоекологія як прикладна наука вивчає екологічні проблеми міст і формує оптимальні шляхи їхнього рішення.

*Об'єктами урбоекології є урбогеосоціосистеми в їхній сукупності, а також окремі біотичні та абіотичні компоненти міського середовища

*Предмет досліджень – стан і прогнозування шляхів розвитку урбогеосоціосистеми в цілому й взаємний вплив її окремих компонентів, а також вплив міського середовища на прилягаючі до міста території і їх біогеосистеми

*** 4 Урбоекологія як наука**

* Основними завданнями урбоекології є

- вивчення масштабу й інтенсивності антропогенного і технічного впливу на урбогеосоціосистему,
- визначення допустимого рівня такого впливу,
- розробка заходів, що забезпечують стабільну підтримку допустимого рівня впливу,
- прогнозування можливих віддалених наслідків цього впливу й відповідне коригування системи заходів захисту навколишнього середовища.

**Контрольні питання*

- 1. Що таке місто? Як би ви могли визначити місто?*
- 2. Сучасні тенденції світової урбанізації.*
- 3. Тенденції зміни природної й соціальної підсистем міста в процесі промислової революції.*
- 4. Типові риси урбанізації ХХ в.*
- 5. Які фактори впливають на розміщення міст? Покажіть їхню дію на прикладах різних міст.*